

การพัฒนาภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้ด้วยพระไตรปิฎก*

Developing the wisdom of learning through the Tipitaka

ธนุฤทธิ์ ดวงดี

Thanurit Doungdee

สมเดช นามเกต

Somdet Namket

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: Thanurit062@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อกล่าวถึงพระไตรปิฎกในฐานะที่เป็นศูนย์รวมแห่งภูมิปัญญาด้านต่างๆ ทั้งในด้านแห่งความเป็นมนุษย์ มารยาทและการดูแลสุขภาพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม คำสอนที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเป็นวิถีที่มนุษย์ปฏิบัติสืบต่อกันมา ความรู้ด้านภาษาและวรรณกรรม ความรู้ด้านการจัดระเบียบสังคม ความรู้ด้านการประพฤติปฏิบัติตนที่ถูกต้องและแสดง ถึงวิถีชีวิตของพระสงฆ์และฆราวาสด้านความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ เสริมด้วยองค์ความรู้แห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าด้วยเรื่องของความเป็นแก่นสารแห่งชีวิตที่วนเวียนอยู่กับกฎแห่งไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จึงถือว่าเป็นคลังแห่งภูมิปัญญาที่บุคคลทั้งหลายควรศึกษาเล่าเรียนและนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม ภูมิปัญญาคือความรู้ ความเข้าใจในหลักคำสอนที่มีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของมนุษย์ด้านต่างๆ จนทำให้เกิดเป็นภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้และเป็นแนวปฏิบัติขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: พระไตรปิฎก, ภูมิปัญญา, วิถีชีวิตมนุษย์

Abstracts

The purpose of the academic article was to describe the Pāli Canon, so-called Tipitaka, as an aggregation of human wisdom, accounting for humankind,

* Received 1 December 2022; Revised 15 December 2022; Accepted 25 December 2022

courtesy, health care, environmental conservation, belief, custom and tradition and ritual ceremonies. Teachings and principles in the Pāli Canon were generally involved with successive ways of human life, including knowledge on language and literature, social organization, and appropriate self-practice. In addition, the ways of ecclesiastical and householding life on beliefs, customs and traditions, and rites were demonstrated in line with the Buddha's knowledge on the essence of human life, which was in reality under the rule of three characteristics of existence (Tilakkhaṇa in Pāli): impermanence or transiency (Aniccataṅgā), the state of suffering or being oppressed (Dukkhatā) and soullessness of not-self (Anattataṅgā). As a result, Tipitaka was regarded as a bank of wisdom to be studied, learned and applied to all people's living life in order to improve themselves and their society. Wisdom is knowledge, understanding of doctrines related to various aspects of human life. resulting in the wisdom of learning and practice up to the present.

Keywords: Tipitaka, Wisdom, Way of Human Life

บทนำ

พระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์ที่บรรจุพุทธพจน์และเรื่องราวชั้นเดิมของพระพุทธศาสนา 3 ชุด หรือประมวลแห่งคัมภีร์ที่รวบรวมพระธรรมวินัย 3 หมวด กล่าวคือ วินัยปิฎก สุตตันตปิฎก และอภิธรรมปิฎก (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2559: 111) ทั้งนี้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าและพระสาวกที่ได้ทรงแสดงและกล่าวไว้ในครั้งพุทธกาลได้มีการนำมารวบรวมเรียบเรียงจัดเป็นหมวดหมู่ในการทำสังคายนานับตั้งแต่ พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระพรหมคุณาภรณ์ อธิบายไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ว่า พระวินัยปิฎกเป็นประมวลพระพุทธพจน์ หมวดพระวินัย คือพุทธบัญญัติ เกี่ยวกับความประพฤติ ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมและการดำเนินกิจการต่างๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ พระสุตตันตปิฎกเป็นประมวลพุทธพจน์ หมวดพระสูตร คือพระธรรมเทศนาคำบรรยายธรรมต่างๆ ที่ตรัสยกย่องให้เหมาะกับบุคคลและโอกาส ตลอดจนบทประพันธ์ เรื่องเล่า และเรื่องราวทั้งหลายที่เป็นชั้นเดิม ในพระพุทธศาสนา และพระอภิธรรมปิฎกเป็นประมวลพุทธพจน์ หมวดพระอภิธรรม คือ

หลักการและ คำอธิบายที่เป็นหลักวิชาล้วนๆ ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือเหตุการณ์ (ป. อ. ปยุตโต) (2559: 111-112)

พระไตรปิฎก เป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าทางสติปัญญาของมนุษย์ เพราะเป็นการแสดงถึง หลักธรรม แนวปฏิบัติ เหตุการณ์เรื่องราว และศาสตร์ต่างๆ ไว้ ทำให้มนุษย์เข้าใจในวิถีการ ดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรม และมีความรู้เหตุการณ์เรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นใน พระพุทธศาสนา พร้อมกับมีความรู้เกี่ยวกับศาสตร์ต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับหลัก พระพุทธศาสนา ความเข้าใจและความรู้ต่างๆ ได้เกิดเป็นภูมิปัญญาของมนุษย์และเป็นข้อคิด เตือนใจในการนำมาใช้ในชีวิต เป็นไตรปิฎกเป็นแหล่งศึกษาข้อมูลที่ทรงคุณค่าที่สุดแห่งการ เรียนรู้ทุกศาสตร์ทุกสาขาวิชาทั้งความรู้ที่เป็นทฤษฎีทางธรรมและทางโลก เป็นประโยชน์อย่าง สำหรับผู้ที่จะสืบค้นข้อมูล เรื่องราวแล้วนำมาใช้กับการศึกษาเล่าเรียนทั้งในห้องเรียนและใน ชีวิตจริง

ในบทความนี้ จึงได้กล่าวถึงสาระสำคัญของพระไตรปิฎกที่กล่าวถึงภูมิปัญญาคือความ รอบรู้ ความเข้าใจในหลักคำสอนที่มีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของมนุษย์ด้านต่างๆ จนทำ ให้เกิดเป็นภูมิปัญญาแห่ง การเรียนรู้และเป็นแนวปฏิบัติขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน

ภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้ในพระไตรปิฎก

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของคำว่า ภูมิปัญญา ว่า หมายถึง พื้นความรู้ความสามารถ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 826) พระพรหมคุณาภรณ์ (2554: 231) อธิบายไว้ใน พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ว่า ภูมิปัญญา มาจากคำ ว่า ภูมิ กับ ปัญญา คำว่า ภูมิ หมายถึง พื้นเพ พื้นชั้น ที่ดิน แผ่นดิน และคำว่า ปัญญา หมายถึง ความรู้ทั่ว ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณ โทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น

ภูมิปัญญาเป็นความรู้และความคิดของมนุษย์ ซึ่งได้รับการถ่ายทอด สั่งสม ปรับปรุง ดัดแปลง และสืบทอดกันมาหลายชั่วบรรพบุรุษ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่ามีคุณค่า ละเอียด ประณีต มีลักษณะแสดงความ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของกลุ่มชนหรือชนชาตินั้นๆ

ภูมิปัญญาในพระไตรปิฎก เป็นองค์ความรู้ที่เกิดมาจากพระปัญญาคือการตรัสรู้ของ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ทรงตรัสรู้แล้วนำมาตรัสสอนแก่พระสาวกให้รู้ตามและได้นำไป ประพฤติปฏิบัติ ดังนั้น ในพระไตรปิฎกจึงได้บรรจุหลักคำสอนที่เป็นภูมิปัญญาด้านต่างๆ ที่

มนุษย์ต้องเรียนรู้ไว้แทบทุกเรื่อง เพราะหลักคำสอนแต่ละเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนั้น ได้ให้ข้อคิด ข้อปฏิบัติและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เมื่อได้ศึกษาให้เข้าใจและรู้ชัดแล้วก็จะเกิดเป็นภูมิปัญญาคือเป็นความรู้ ความสามารถเข้าใจในเรื่องต่างๆ ได้อย่างแจ่มแจ้ง แล้วนำมาเป็นแนวทางดำเนินชีวิตของตนเอง ภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้ในพระไตรปิฎกที่นำมากล่าว ไว้ในที่นี้เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์และบุคคลทั่วไปประกอบด้วย 4 เรื่อง คือ

1) ภูมิปัญญาแห่งความเป็นมนุษย์ พระไตรปิฎกถือว่าเป็นคัมภีร์ที่ประชาชนทั่วโลกให้ความสนใจศึกษาในหลายองค์ความรู้ ในวงการ

สมัยใหม่พระไตรปิฎกถือว่าเป็นแหล่งภูมิปัญญาได้เป็นอย่างดี เพราะคุณลักษณะพิเศษที่โดดเด่นอย่างยิ่งคือ พระพุทธธรรมในพระไตรปิฎกเป็นปัญญาที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับมนุษยธรรมชาติ และสังคม และกระบวนการแสวงหาความรู้และวิธีการคิดทำให้เกิดความรู้ตามความเป็นจริง มองเห็นประโยชน์หลายระดับ มีการสืบค้นเหตุปัจจัยมีการวิเคราะห์แยกแยะ และมีการคิดแบบมองหาคุณโทษและทางออก (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2541: 142)

ภูมิปัญญาแห่งความเป็นมนุษย์ เป็นรากฐานแห่งภูมิปัญญาทั้งหลายที่มีอยู่ในสังคมมนุษย์ เป็นสิ่งที่หมายรวมถึงทุกอย่างที่มนุษย์ได้กระทำ รู้สึกรู้คิด จินตนาการ สร้างสรรค์นวัตกรรม เพื่อความดี ความงาม ในการดำรงรักษาเผ่าพันธุ์มนุษยชาติได้อย่างมีคุณค่าแก่โลก (วารัณญา ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม อ่างใน กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545: 325)

ภูมิปัญญาแห่งความเป็นมนุษย์ในพระไตรปิฎกที่จะนำมากล่าวในที่นี้ มี 3 เรื่องด้วยกัน ได้แก่ 1) ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม 2) ภูมิปัญญาด้านการจัดระเบียบสังคม และ 3) ภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพ

1.1) ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม เป็นชุมทรัพย์ทางปัญญาของภาษาไทย ภาษาเป็น เครื่องมือที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสารสื่อความหมายร่วมกันอย่างมีแบบแผน มีระเบียบวิธีการใช้ มีโครงสร้างทาง ไวยากรณ์และวรรณกรรม ทำให้การสื่อภาษามีพลังในการถ่ายทอดความรู้คิด เช่น คุณสมบัติที่เรียกว่า “การอุปมาอุปมัย” โดยขอยกตัวอย่างการเปรียบเทียบปรากฏการณ์ธรรมชาติของมหาสมุทรกับพระธรรมวินัย ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ในพาราหุสสูตร อัฐกนิบาต อังคุตตรนิกาย พระสุตตันตปิฎก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2533 ฉ: 399 – 180)

นอกจากนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงอธิบายหลักธรรมด้วยการใช้อุปมาอุปไมย ทำให้เข้าใจชัดเจนขึ้นไว้ใน คัมภีร์อังคุตตรนิกาย เช่น เปรียบพระบ่าเพ็ญศีล สมာธิ ปัญญา เหมือนชวานา

ปรับพื้นที่นา หวานกล้า และไข่น้ำ เปรียบสามีภรรยา คนหนึ่งดีอีกคนหนึ่งไม่ดี เหมือนศพอยู่กับเทพ (หรือผีกับเทวดา) ถ้าดีสองคนก็เหมือนเทพอยู่กับเทพ ถ้าเลวทั้งคู่เหมือนผีอยู่กับผี เปรียบคนดีกับคนชั่วอยู่ห่างไกลกันเหมือนฟ้ากับดิน ผึ้งนี้กับผึ้งโน้น พระอาทิตย์ขึ้นกับพระอาทิตย์ตก เปรียบคนล้มเหลวทั้งทางโลกและทางธรรมเหมือนคนตาบอด คนประสบความสำเร็จทางการดำเนินชีวิตแต่ไร้ศีลเหมือนคนตาเดียว คนที่สมบูรณ์ทั้งสองด้านเหมือนคนสองตา เปรียบ คนดีแต่พูด แต่ไม่ทำ เหมือนฟ้าร้องฝนไม่ตก คนทำด้วยพูดด้วย เหมือนฟ้าร้องฝนตกด้วย เปรียบคนโกรธง่าย หายเร็วเหมือนรอยขีดบนดิน คนโกรธง่ายหายช้าเหมือนรอยขีดบนแผ่นหิน คนไม่มักโกรธเหมือนรอยขีดในน้ำ เปรียบคนไม่มีคุณธรรมเหมือนคนจน คนทำชั่วเหมือนการกัณฑ์ คนทำชั่วและปกปิดไว้เหมือนการเสียดอกเบี้ย คนทำชั่วถูกนินทาตำหนิเหมือนถูกท้วงหน้ คนทำชั่วได้รับความเดือดร้อนใจเหมือนถูกตามตัว คนทำชั่วได้ผล กรรม เหมือนคนเป็นหนี้ถูกฟ้องร้องและตัดสินจำคุก เป็นต้น (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2553: 234 – 235)

จากข้อความที่กล่าวมานี้ ได้เห็นภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรมในพระไตรปิฎกที่พระพุทธเจ้า ได้ตรัสไว้ในลักษณะของการอุปมาเปรียบเทียบให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจในหลักคำสอนได้ง่ายขึ้น ซึ่งพระองค์ได้ทรงใช้ จิตวิทยาและทรงมีพระพุทธานุภาพที่อยากจะหาผู้ใดในโลกเหมือน

1.2) ภูมิปัญญาด้านการจัดระเบียบสังคมมนุษย์ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ระเบียบ ข้อบังคับ และหลักปฏิบัติของมนุษย์ในสังคมที่อยู่ร่วมกัน ในพระวินัยปิฎกได้แสดงถึงศีลที่เป็นข้อห้ามมิให้พระภิกษุล่วง ละเมิด อันเป็นเกราะในการครองตน พระวินัยเป็นกฎข้อบังคับ ที่มีลักษณะเป็นกฎหมายของสังคมสงฆ์ ให้งดเว้นการกระทำและอนุญาตการกระทำสำหรับบริหารหมู่ใหญ่ คณะพระวินัยเป็นกฎข้อบังคับที่พระพุทธเจ้าได้ ทรงบัญญัติขึ้นจากธรรมชาติของสิ่งทั้งปวง มีตั้งแต่อนุคาริยวินัย ได้แก่ วินัยของบรรพชิต คือ ภิกษุ ภิกษุณี สามเณร สามเณรี และอาคาริยวินัย ได้แก่ วินัยของคฤหัสถ์ คืออุบาสก อุบาสิกา ได้แก่ศีล 5 และศีล 8 หรือ อุโบสถศีล ตลอดถึงการเว้นจากอบายมุข ต่าง ๆ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2559: 372)

1.3) ภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ ในเรื่องนี้กล่าวถึงภูมิปัญญาที่มนุษย์ต้อง เรียนรู้และศึกษาหลักธรรมไปในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ มีหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ พระองค์ได้ทรงแสดงถึงหลักธรรมที่เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตไว้ เช่น แสดงถึงหลักความสุขของคฤหัสถ์หรือผู้ ครองเรือน ผู้ครองเรือนที่ถูกต้อง

ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หรือตามหลักกฎหมายบ้านเมือง ย่อมจะได้รับความสุข 4 อย่าง คือ

- 1) อตถิสุข สุขที่เกิดจากการมีทรัพย์
- 2) โภคสุข สุขที่เกิดจากการบริโภคใช้สอยทรัพย์สมบัติ
- 3) อนนสุข สุขที่เกิดจากการไม่ต้องเป็นหนี้เป็นสินคนอื่น
- 4) อนวัชชสุข สุขที่เกิดจากการประกอบกิจการงานที่ปราศจากโทษ (อง.

จตุกก. 21/42 อ้างถึงใน สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. 2509: 71)

นอกจากนี้ยังได้แสดงประโยชน์ในปัจจุบัน หรือทิฏฐธัมมิกัตถะ 4 อย่าง ซึ่งผู้ครองเรือนที่จะ ได้รับความสุข 4 อย่างนั้นต้องมาจากกระทำในประโยชน์ทั้ง 4 ประการ ได้แก่

- 1) อุฏฐานสัมปทา สมบูรณ์ด้วยความขยันหมั่นเพียร
- 2) อารักขสัมปทา สมบูรณ์ด้วยความรักษาทรัพย์สมบัติ
- 3) กัลยาณมิตตตา คบหาสมาคมกับคนดี และ
- 4) สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตพอสมควรแก่กำลังทรัพย์ของตน (อง. อฎฐก. 23/294 อ้างถึง

ใน สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. 2509: 67)

จะพบว่าหลักทิฏฐธัมมิกัตถะ คือประโยชน์ในปัจจุบัน 4 ประการนี้ครอบคลุมหลักเศรษฐศาสตร์ แต่ของพระพุทธศาสนาเด่นกว่าเพราะมีการควบคุมด้วยคุณธรรม คือ

“อุฏฐานสัมปทา หรือผลิตรกรรม ต้องเป็นการกระทำอย่างมีสายตากว้างไกล มีปัญหาที่จะพัฒนาจน ชำนาญ และเมื่มาแห่งการสนับสนุนในด้านต่างๆ ตามอาชีพ อารักขสัมปทา และสมชีวิตา คือหลักบริโภค กรรมมีหลักการของความรู้จักประมาณ คือ มัตตัญญูตาเป็นตัวควบคุม กัลยาณมิตตตา หรือ หลักของปวิรรตกรรม และวิภาครกรรม อันจำต้องอาศัยความมีน้ำใจของความเป็นกัลยาณมิตร ซึ่งกลุ่มผลประโยชน์ทั้งสองฝ่าย จะต้องมิจิตสำนึกในทางที่เป็นมิตรกัน โดยแสดงความมีน้ำใจต่อกัน เพราะกลุ่มคนทั้งสองฝ่ายนั้นจะอิงอาศัยกันจนไม่อาจแยกออกจากกันได้ ที่เป็นปัญหากันทุกยุคทุกสมัยเพราะความขาดแคลนน้ำใจของความเป็นมิตร ต่อกันนั่นเอง” (พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตญาณโณ), 2537: 190)

ประโยชน์ทั้ง 4 อย่างนี้ คนโบราณท่านเรียกว่าเป็นหัวใจเศรษฐกิจ ที่มีตัวย่อว่า “อุ อา กะ สะ” ซึ่งเป็นแนวทางชีวิตในปัจจุบันของคนที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากพระพุทธเจ้าทรงแสดงแนวทางการดำเนินในปัจจุบันแล้ว ยังได้ทรงแสดงแนวทางที่จะไปสู่โลกหน้าหรือประโยชน์ในโลกหน้าของผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ที่เรียกว่า สัมปรายิกัตถสังวัตตนิกธรรม

ซึ่งเป็นธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์เบื้องต้น ธรรมเป็นเหตุให้สมหมาย หรือหลักธรรมอัน
อำนวยประโยชน์สุขขั้น สูงขึ้นไป มี 4 ประการ ได้แก่

- 1) สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา
- 2) สีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล
- 3) จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการเสียสละ และ
- 4) ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา (อง. อฎฐก. 23/297 อ้างถึงใน สมเด็จพระ

มหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. 2509: 67 - 68)

สำหรับการประกอบอาชีพนั้น ในวนิชชาสูตร อังคุตตรนิกาย ปัญจก-ฉักกนิบาต พระ
สุตตันตปิฎก (มหามงกุฎราชวิทยาลัย, 2533 จ: 376) พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสถึงการค้าขายที่
ชาวพุทธควรงดเว้นที่เรียกว่า “มิจฉาวณิชชา” คือการเลี้ยงชีพในทางที่ผิด เพราะเป็นการ
เบียดเบียนตนเองให้ลำบาก และทำอันตรายต่อคนอื่น ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาควรงดเว้นจาก
อาชีพเหล่านี้ ซึ่งได้แก่

- 1) การค้าขายเครื่องประหาร ตลอดถึงอาวุธสงคราม
- 2) ค้าขายมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการค้าขายเพื่อความเป็นทาส การค้าประเวณี ตลอด
ถึงการค้าขาย แรงงานทาส
- 3) ค้าขายสัตว์เป็นสำหรับปรุงเป็นอาหาร แม้จะเป็นอาชีพที่ไม่ผิดกฎหมาย แต่ใน
แง่ของศีลธรรม แล้วถือว่าเป็นการละเมิดชีวิตสัตว์ทั้งนั้น
- 4) ค้าขายน้ำเมา หมายถึงรวมถึงสิ่งเสพติดนานาชนิด สรุปว่าไม่ขายสิ่งเสพติดให้โทษ
ต่างๆ

- 5) ค้าขายยาพิษ เป็นเช่นเดียวกับพวกอาวุธ เพราะฆ่าคน สัตว์โดยส่วนเดียว

ยังมีหลักคำสอนอีกมากมายที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ เช่น
สัมมัมปธาน 4 อิทธิบาท 4 พละ 5 ทิศ 6 อปริหานิยธรรม 7 มรรค 8 อกุศลกรรมบถ 10 เป็นต้น
ที่เกิดเป็นภูมิปัญญาให้คนได้ นำมาประพฤติปฏิบัติจนถึงปัจจุบัน

2) ภูมิปัญญาด้านมารยาทในการฉันทและการดูแลสุขภาพพอนามัยของพระสงฆ์

ในพระไตรปิฎกมีหลายเรื่องที่ได้กล่าวถึงหลักการและคำสอนที่เกี่ยวกับการมารยาทใน
และการฉันท และการดูแลสุขภาพพอนามัยที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้และตรัสเป็นคำสอนไว้
จนพระสงฆ์ได้ยึดเป็นแนว ปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบันนี้ พระพุทธเจ้าได้แสดงมารยาทในการฉันทของ
พระสงฆ์ไว้ซึ่งถือว่าเป็นสิกขาบทหรือศีลของพระภิกษุไว้ในสิกขาบทหมวดเสขิยะ กลุ่ม

โภชนปฏิบัติสังยุตต์ไว้ เช่น ฉันทบิณฑบาตด้วยความเคารพ ในขณะที่ฉันทบิณฑบาต ให้แลดูแต่ในบาตร ฉันทบิณฑบาตพอสมควรกับแกง ไม่ฉันทแกงมากเกินไป ฉันทบิณฑบาตไม่ขยุ้มแต่ยอดลงไป ไม่เอา ข้าวกลบแกงและกับดัวหวังจะได้มาก ไม่ขอแกงหรือข้าวสุกเพื่อประโยชน์แก่ตนมาฉันท หาก ไม่เจ็บไข้ ไม่มองดูบาตรของผู้อื่นด้วยคิดจะยกโทษ ไม่ทำคำข้าวให้ใหญ่เกินไป ทำคำข้าวให้กลม กล่อม ไม่อ้าปากรอเมื่อคำข้าวยังไม่ถึง ไม่เอามือทั้งมือใส่ปากในขณะที่ฉันท ไม่พูดในขณะที่มีคำ ข้าวอยู่ในปาก ไม่ฉันทโดยการโยนคำข้าวเข้าปาก ไม่ฉันทกัดคำข้าว ไม่ฉันททำกระพุ้งแก้มให้ตู่ย ไม่ ฉันทพาลงสะบัดมือพาลง ขณะฉันทไม่ทำให้ เมล็ดข้าวหกเรียรด ไม่ฉันทแลกลืน ไม่ฉันทดงจับๆ ไม่ ฉันทดงซูดๆ ไม่เลียมือ ไม่เลียบาตร ไม่เลียริมฝีปาก ไม่เอามือเปื้อนจบบาชณะน้ำ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2509: 23 - 24)

นอกจากนี้พระพุทธเจ้ายังได้ทรงแสดงสิกขาบทที่เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอนามัยไว้ใน สิกขาบทหมวด เสขิยะ กลุ่มปกิณกะ เช่น ห้ามพระภิกษุถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ และบ้วนน้ำลาย ในแม่น้ำ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2509: 25 - 26) ห้ามพระภิกษุ ฉันทอาหารในภาชนะเดียวกัน ห้ามพระภิกษุดื่มน้ำในถ้วยหรือใส่น้ำเดียวกัน ห้ามรับผู้เป็นโรคพึง รังเกียจ เช่น โรคเรื้อน เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา เป็นต้น ยังมีพระวินัยอีกหลายข้อที่ เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอนามัย เช่นการรู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร การใช้ไม้สีฟัน การ สวมรองเท้า การใช้ร่ม การนอน เป็นต้น

3) ภูมิปัญญาด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม

พระไตรปิฎกได้แสดงถึงคำสั่งสอนที่นำสมัยเกี่ยวกับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่ง พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติเป็นสิกขาบทให้พระภิกษุได้ปฏิบัติ และทรงแสดงสั่งสอนไว้ในพระ สุตตต่างๆ ซึ่งล้วนแต่เป็นคำสั่งสอนที่ทรงคุณค่าและเป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้น แล้วส่งผลมาให้ พระสงฆ์ได้อนุรักษ์รักษาสิ่งแวดล้อมจนถึงปัจจุบัน ในที่นี้จะนำคำสั่งสอนและบทบัญญัติบาง ประเด็นในพระไตรปิฎกมานำเสนอไว้พอสังเขป

ในพระวินัยปิฎก พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้ มากมาย สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ประมวลไว้ในหนังสือ นวโกวาท (หลักสูตรนักรธรรมชั้นตรี) ดังนี้

1) ภิกษุใดใช้ผ้ารองนั่งผสมใยไหม ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ (2509: 7) พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ สิกขาบทนี้ด้วยทรงมุ่งรักษาชีวิตของสัตว์ เพราะพระองค์ทรงมีพระ มหากรุณาในหมู่สัตว์เป็นที่ตั้ง

2) ฝึกหัดจิตใจตนเอง หรือใช้ให้คนอื่นชดเชย ต้องอาบัติปาจิตตีย์ (2509: 10) พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ เพื่อมุ่งรักษาชีวิตสัตว์และรักษาสภาพดินไว้ให้ปกติ

3) ฝึกหัดพรากภูตคาม ต้องอาบัติปาจิตตีย์ (2509: 11) ภูตคามคือพืชพันธุ์ในป่าทั้งหมด พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทนี้เพื่อช่วยอนุรักษ์ป่าไม่ให้เจริญเติบโต

4) ฝึกหัดใ้รู้ยู่ว่ามีสัตว์มีชีวิต รดหรือใช้ให้รดหญ้าหรือดิน ต้องอาบัติปาจิตตีย์ (2509: 12) พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทนี้เพื่อมุ่งรักษาชีวิตของสัตว์ในน้ำไม่ให้ถูกฆ่าและยังช่วยรักษาความสมดุลทางธรรมชาติด้วย เพราะสัตว์น้ำบางจำพวกเป็นห่วงโซ่อาหารของกันและกันตามธรรมชาติ

5) ฝึกหัดใจงำสัตว์มีชีวิต ต้องอาบัติปาจิตตีย์ (2509: 17) พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ เพื่อป้องกันไม่ให้ฝึกหัดไปฆ่าสัตว์ ซึ่งไม่เหมาะสมกับสมณภาวะ และเพื่ออนุรักษ์สัตว์ป่าไม่ให้สูญพันธุ์ด้วย

6) ฝึกหัดทิ้งระลึกลู่เสมอว่า เราจักไม่เหน้ำล้างบาตรมีเมล็ดข้าวลงในละแวกบ้าน (2509: 24) การ เหน้ำล้างบาตรไม่เป็นที่นับว่าได้ทำลายสภาพแวดล้อมให้เสื่อมโทรมเป็นบ่อเกิดแห่งโรคภัยทั้งปวง

จะเห็นได้ว่าพระวินัยปิฎก ได้แสดงถึงหลักคำสอนเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ที่พระพุทธเจ้าทรงมุ่งหวังให้พระสงฆ์เป็นบุคคลตัวอย่างที่ดีแก่สังคม มีการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายเกื้อกูลต่อธรรมชาติ นอกจากนี้ยังมีหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงส่งเสริมให้ปลูกสวน ปลูกป่า ซึ่งเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังเช่นที่พระองค์แสดงไว้ในนวนิยายโรปสูตร สังยุตตนิกาย สคาถวรรค พระสุตตันตปิฎก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2533 ง: 145 - 255) ว่า ขนเหล่าใดสร้างอาราม ปลูกหญ้าไม้ สร้างสะพาน และขนเหล่าใดให้โรงน้ำเป็นทาน และบ่อน้ำทั้งบ้านที่พักอาศัย ขนเหล่านั้นย่อมมีบุญ เจริญในกาลทุกเมื่อทั้งกลางวันและกลางคืน ขนเหล่านั้น ตั้งอยู่ในธรรมสมบูรณ์ด้วยศีล เป็นผู้ไปสวรรค์ฯ

4) ภูมิปัญญาด้านความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม

พระพุทธศาสนาเป็นบ่อเกิดของความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมต่อสังคมมนุษย์หลายอย่าง เพราะวิถีชีวิตของคนนั้นได้เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนามาตั้งแต่เกิดจนตาย ดังนั้นพระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนเราที่แสดงออกมาเป็นความเชื่อ และประเพณีพิธีกรรมต่างๆ และความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมนั้น ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างหนึ่งในองค์ประกอบของพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนามีความเชื่อหรือศรัทธาเป็น

ตัวนำ มีประเพณีและพิธีกรรมเป็นตัวสนับสนุน ในคัมภีร์พระไตรปิฎกได้แสดงเรื่องราวต่างๆ ไว้จนกลายมาเป็นความเชื่อ เป็นประเพณีและพิธีกรรมให้คนรุ่นหลังได้ประพฤติปฏิบัติและเกิดเป็นภูมิ ปัญญาในการดำรงชีพของคนในปัจจุบัน

4.1) ภูมิปัญญาด้านความเชื่อ

ความเชื่อที่มีอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด และความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ ในที่นี้จะแสดงเฉพาะเรื่องความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมไว้

ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) (2559: 3- 4) กล่าวว่า กรรม คือการกระทำ หมายถึง การกระทำประกอบด้วยเจตนา คือ ทำด้วยความตั้งใจหรือจงใจ ทำดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เช่น ขุดหลุมพรางดักคนหรือสัตว์ให้ตกลงไปตาย ถือว่าเป็นกรรม แต่ขุดบ่อน้ำไว้กินใช้ สัตว์ตกลงไปตายเอง ไม่ถือว่าเป็นกรรม ว่าโดยสาระ กรรมก็คือเจตนา หรือเจตนาตนเองเป็นกรรม ทั้งนี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องกรรมไว้ ซึ่งมีพระพุทธภาษิตหลายแห่งที่แสดงเรื่องกรรมไว้ เช่น

กมฺมฺนา วตตตี โลโก. สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม (ม.ม. 13/648. ขุ.สุ. 25/457)

กมฺม สตเต วิภชตี ยทิท หีนปฺปณฺีตตาย. กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลยและประณีตต่างกัน (ม.อุป. 14/385)

กฺลฺยาณการี กฺลฺยาณ ปาปการี จ ปาปก . ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับ ผลชั่ว (ส .ส. 15/333. ขุ.ชา.ทุก. 27/84) เป็นต้น

คำสอนเรื่องกฎแห่งกรรม ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญในพระพุทธศาสนา ในพระไตรปิฎกได้จำแนกกรรม ตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการให้ผลออกเป็น 12 อย่าง แบ่งเป็น 3 หมวด ๆ ละ 4 ข้อ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2559: 4) ได้แก่

1) กรรมให้ผลตามหน้าที่ มี 4 อย่าง ได้แก่

1.1) ชนกรรม คือ กรรมก่อให้เกิด

1.2) อุปถัมภกรรม คือ กรรมอุปถัมภ์

1.3) อุปปีฬกรรม คือ กรรมบีบคั้น

1.4) อุปฆาตกรรม หรืออุปจเฉทกรรม คือ กรรมตัดรอน

2) กรรมให้ผลตามความหนักเบา มี 4 อย่าง ได้แก่

2.1) ครุกรรม คือ กรรมหนัก ได้แก่อนันตริยกรรม

2.2) อาจิณณกรรม หรือพุลุกรรม คือ กรรมที่ทำจนเคยชิน

- 2.3) อาสันนกรรม คือ กรรมที่บุคคลทำเมื่อจวนสิ้นชีวิต
- 2.4) กตัตตกรรม คือ กรรมสักแต่ว่าทำ หรือทำโดยไม่มีเจตนา
- 3) กรรมให้ผลตามกาล มี 4 อย่าง ได้แก่
 - 3.1) ทิฏฐุฉัมมเวทนียกรรม คือ กรรมให้ผลในปัจจุบัน
 - 3.2) อุปปัชชเวทนียกรรม คือ กรรมที่ให้ผลในชาติต่อไป
 - 3.3) อุปปราปรเวทนียกรรม คือ กรรมที่ให้ผลหลังจากอุปปัชชเวทนียกรรม
 - 3.4) อโหสิกรรม คือ กรรมที่ไม่ให้ผล คือ เลิกให้ผลนั่นเอง

คำสอนเรื่องกฎแห่งกรรมมีปรากฏในพระไตรปิฎกหลายที่ เช่น ในจูฬกัมมวิภังคสูตร มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ พระสุตตันตปิฎก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2533 ค: 251 - 257) ได้แสดงถึงเหตุที่บุคคลและ สัตว์ทั้งหลายเกิดมาแล้วมีความแตกต่างกันเพราะกรรมของตน เหตุให้เกิดผลไม่ดี 7 อย่างและเหตุให้เกิดผลดี 7 อย่าง เหตุให้เกิดผลไม่ดี 7 อย่างได้แก่

- 1) คนมีอายุน้อย เพราะฆ่าสัตว์
- 2) คนมีโรคมาก เพราะเบียดเบียนสัตว์
- 3) คนมีผิวพรรณไม่สวย เพราะมักโกรธแค้นพยาบาท
- 4) คนมีศักดิ์ต่ำ เพราะมักริษยา
- 5) คนมีโภคทรัพย์น้อย เพราะไม่เอื้อเฟื้อเจือจานผู้อื่น
- 6) คนเกิดในตระกูลต่ำ เพราะกระด้างถือตัว ไม่รู้จักอ่อนน้อม
- 7) คนโง่ เพราะไม่ได้ไต่ถามหรือแสวงหาความรู้

ส่วนเหตุให้เกิดผลดีก็ปฏิบัติตรงกันข้ามในทางที่ดีกับเหตุให้เกิดผลไม่ดีทั้ง 7 อย่าง ในมหากัมมวิภังคสูตร มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ พระสุตตันตปิฎก พระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องกรรมและผลกรรมแก่พระอานนท์ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2533 ค: 268 - 278)

4.2) ภูมิปัญญาด้านประเพณี ประเพณีก็ถือว่าเป็นภูมิปัญญาที่เกิดมาจากพระพุทธศาสนาเช่นกัน เพราะประเพณีนั้น

เป็นเรื่องที่นิยมประพฤติปฏิบัติสืบๆ กันมาจนเป็นธรรมเนียมที่ได้ปฏิบัติร่วมกันในสังคม ในพระพุทธศาสนามี ประเพณีที่เกิดมาจากหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล และคนรุ่นหลัง นำมาปฏิบัติต่อจนเป็นภูมิปัญญาในปัจจุบัน ประเพณีที่สำคัญที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญาที่ควรรู้ ได้แก่ ประเพณีการ ไปกราบนมัสการสังเวชนียสถาน 4 ตำบล ประเพณีการกราบ การไหว้และการแสดงความเคารพของพระสงฆ์ ประเพณีการเทศน์

มหาชาติ ประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประเพณีการทอดกฐิน ทอดผ้าป่า เป็นต้น ใน
ที่นี้จะแสดงประเพณีการไปกราบสังฆเวณีสถาน 4 ตำบล และประเพณีการเทศน์มหาชาติ เพื่อ
เป็นแนวทาง แห่งการศึกษาไว้

การไปกราบสังฆเวณีสถาน 4 ตำบล ที่ประเทศอินเดีย เป็นเรื่องที่ชาวพุทธให้ความสนใจ
สนใจและ เดินทางไปกราบทั้งไปเป็นคณะทัวร์และไปเฉพาะส่วนตัว จนกลายมาเป็นประเพณี
เกิดขึ้นแล้ว ทั้งนี้เกิดมาจาก ความเชื่อในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า มีหลักคำสอนที่แสดงไว้
ในมหาปรินิพพานสูตร ที่มณิกาย มหาวรรค พระสุตตันตปิฎก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2533 ข:
308)

สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงถึงสังฆเวณีสถาน 4 ตำบลว่าเป็นที่ควรเห็น
ควรดู ควรให้เกิด สังฆของกุลบุตร กุลธิดา ผู้มีศรัทธา ดังนี้

นี่เป็นเหตุการณ์ที่แสดงสาเหตุของการไปกราบสังฆเวณีสถาน 4 ตำบลที่ประเทศ
อินเดียของชาวพุทธ ซึ่งได้กลายมาเป็นประเพณีธรรมเนียมที่สืบทอดกันมา เมื่อถึงช่วงเวลา
เหมาะสมระหว่างเดือน พฤศจิกายนถึงเดือนมีนาคมของทุกปี ชาวพุทธทั่วโลกจะมาราบบูชา
สังฆเวณีสถาน 4 ตำบลดังกล่าว

อีกประเพณีหนึ่งซึ่งมีที่มาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาคือการฟังเทศน์มหาชาติ
หรือประเพณีบุญ เผดฟังเทศน์มหาชาติ โดยเฉพาะในสังคมไทยได้สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน
และได้กลายเป็นประเพณี ประจำเดือนของสังคมไทยแล้ว ประเพณีการเทศน์มหาชาติถือ
ว่าเป็นภูมิปัญญาที่มาจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่แสดงถึงประวัติเรื่องราวของ
พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญทานบารมี เมื่อครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ ประวัติเรื่องราวก่อให้เกิดการ
เทศน์มหาชาติมีปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก อรรถกถาหมานินบาตชาดก ขุททก นิกาย ชาดก
พระสุตตันตปิฎก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2533 ข: 599 - 814)

ในมหาเวสสันดรชาดก อรรถกถาหมานินบาตชาดก ขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก
(มหามกุฏราช วิทยาลัย, 2533 ข: 599 - 814) ได้อธิบายถึงเรื่องราวของพระเวสสันดรออกเป็น
13 กัณฑ์ และนำมาใช้ในการเทศน์มหาชาติ

ในที่นี้จะแสดงพิธีการอุปสมบท และการสังฆทาน มาเป็นตัวอย่างพอสังเขป การ
อุปสมบทหรือการบวช รวมทั้งเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการบวช เช่น การบวชด้วยญัตติจตุตถ
กรรม การบวชเป็นสามเณร ผู้ที่ห้ามบวช วิธีการในการอุปสมบท เป็นต้น แสดงไว้คัมภีร์
มหาวรรค มหาชั้นธกะ พระวินัยปิฎก (มหามกุฏราช วิทยาลัย, 2533 ก: 50 - 359) ได้แสดง
เรื่องราวเกี่ยวกับการบวช เช่น ห้ามบวชให้กับคนลักษณะต่างๆ เช่น ห้ามบวชคนเป็นโรค

ร้ายแรง 5 ชนิด ห้ามบวชให้ข้าราชการ ห้ามบวชให้โจร ห้ามบวชผู้ติดหนี้ เป็นทาส ห้ามบวชผู้มีอายุยังไม่ครบ 20 ปี ห้ามบวชกะเทย ห้ามบวชผู้ฆ่ามารดาบิดา ห้ามบวชคนมีอวัยวะ 2 เพศ เป็นต้น จากหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้นี้ การอุปสมบทจึงมีระเบียบแบบแผน ขั้นตอนพิธีกรรมที่ถูกต้อง

ส่วนพิธีกรรมถวายสังฆทาน มีแสดงไว้ในทักษิณาวិภังคสูตร มัชฌิมนิกาย อุปริปิณฑาสก์ พระ สุตตันตปิฎก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2533 ค: 391 - 397) ซึ่งเป็นมูลเหตุที่ทำให้ชาวพุทธนิยมทำบุญสังฆทานกัน โดยเชื่อว่าถวายสังฆทานจะได้านิสงส์มากกว่าทานอื่น มีเนื้อหาโดยย่อว่า

“ในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ครั้งนั้นทรงประทับอยู่ ณ วัดนิโครธาราม กรุงกบิลพัสดุ์ พระนางมหาปชาบดีโคตมี พระมาตุจฉาของพระพุทธเจ้า ได้เกิดศรัทธาแรงกล้า ทรงทอจีวรด้วยพระองค์เอง เพื่อนำมาถวายแก่พระพุทธเจ้า แต่พระพุทธองค์ทรงตรัสให้พระนางมหาปชาบดีโคตมีนำผ้าดังกล่าวไปถวายแก่ สงฆ์เพราะมีานิสงส์มากกว่า”

จากนั้นพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงปาฏิปุคคลิกทาน 14 ประเภท และสังฆทาน 7 ประการ (มหามกุฏราช วิทยาลัย, 2533 ค: 391 - 397) คือ

1) ให้ทานในสงฆ์ 2 ฝ่าย (ทั้งฝ่ายภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์) มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข

2) ให้ทานในสงฆ์ 2 ฝ่าย ในเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว

3) ให้ทานในภิกษุสงฆ์ ในเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว

4) ให้ทานในภิกษุณีสงฆ์ ในเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว

5) เพียงสงฆ์ว่า ขอได้โปรดจัดภิกษุและภิกษุณีจำนวนเท่านี้ ขึ้นเป็นสงฆ์ แก่ข้าพเจ้าแล้วให้ทาน (ให้ทานโดยให้คณะสงฆ์เป็นผู้เลือกพระภิกษุและพระภิกษุณีที่จะรับถวายทานเอง)

6) เพียงสงฆ์ว่า ขอได้โปรดจัดภิกษุจำนวนเท่านี้ขึ้นเป็นสงฆ์แก่ข้าพเจ้าแล้วให้ทาน

7) เพียงสงฆ์ว่า ขอได้โปรดจัดภิกษุณีจำนวนเท่านี้ขึ้นเป็นสงฆ์แก่ข้าพเจ้า แล้วให้ทาน โดยได้ตรัสว่าแม้ในอนาคตกาล การถวายสังฆทานแก่พระสงฆ์ผู้ทุศีล ก็ยังนับว่ามีผลนับประมาณ

มิได้ และปาฏิศลิททานทั้งปวงในบุคคลใดๆ มีพระพุทธเจ้าเป็นอาทิ ก็ไม่สามารถมีผลเทียบเท่าสังฆทาน 1 ใน 7 ประการดังกล่าวได้เลย การถวายสังฆทานจึงกลายมาเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาจากคัมภีร์ พระไตรปิฎกดังที่แสดงมา

สรุป

พระไตรปิฎก เป็นแหล่งบรรจุความรู้ทุกศาสตร์ที่ควรแก่การเรียนรู้ เป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้าจนมาถึงปัจจุบัน โดยเป็นภูมิปัญญาที่แสดงถึงความรู้ด้านภาษาและวรรณกรรม ความรู้ด้านการจัดระเบียบสังคม ความรู้ด้านการประพฤติปฏิบัติตนที่ถูกต้องและแสดงถึงวิถีชีวิตของพระสงฆ์ และฆราวาสด้านความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ

กล่าวได้ว่าพระไตรปิฎกจึงเป็นภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้สำหรับบุคคลทั่วไป ที่ควรแก่การศึกษาเล่าเรียนและนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตและพัฒนาสังคม การได้ศึกษาพระไตรปิฎกจึงเป็นการสร้างภูมิ ปัญญาให้เกิดแก่ตนเองและถ่ายทอดความรู้ไปสู่คนอื่น ทั้งจะเป็นการได้ศึกษาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา การเผยแผ่หลักคำสอนและการสืบทอดพระพุทธศาสนาในเจริญมั่นคงตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

- กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยยามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2545). เก็บเพชรจากคัมภีร์ พระไตรปิฎก. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2541). พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2554). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2559). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 28). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตญาโณ). (2537). นิเทศธรรม. กรุงเทพมหานคร : ธีรพงษ์การพิมพ์.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย. (2533 ก). พระวินัยปิฎก มหาวรรค เล่ม 4 ภาค 1. พระไตรปิฎกพร้อม
อรรถกถาแปล. ชุด 91 เล่ม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย. (2533 ค). พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ เล่ม 3
ภาค 2. พระไตรปิฎก พร้อมอรรถกถาแปล. ชุด 91 เล่ม. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย. (2533 ง). พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่ม 1.
พระไตรปิฎกพร้อม อรรถกถาแปล. ชุด 91 เล่ม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย
ราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย. (2533 จ). พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจก-ฉักกนิบาต เล่ม 3.
พระไตรปิฎก พร้อมอรรถกถาแปล. ชุด 91 เล่ม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย
ราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย. (2533 ฉ). พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตก-อัฐก-นวกนิบาต
เล่ม 4. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล. ชุด 91 เล่ม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย
ราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย. (2533 ช). พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม 4 ภาค 3.
พระไตรปิฎกพร้อม อรรถกถาแปล. ชุด 91 เล่ม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย
ราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.
กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ พัชลิเคชั่นส์.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2509). นวโกวาท (หลักสูตรนักรธรรม
ชั้นตรี). (พิมพ์ครั้งที่ 64). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย.